

KIRKENS SAMTALER
MED BARN OG UNGDOM

Om taushetsplikt og profesjonelt skjønn

RESSURSHEFTE

KIRKENS SAMTALER
MED BARN OG UNGDOM

*Om taushetsplikt og
profesjonelt skjønn*

RESSURSHEFTE

Trykkeri: KronaTrykk

Oslo 2016

Design: Helene Moe Slinning • smilecull.no
Satt med Adobe Garamond Premier Pro 10/13

ISBN: 978-82-90561-20-3

Stiftelsen Kirkelig Ressurssenter
mot vold og seksuelle overgrep

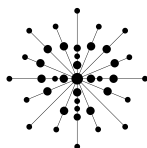
Kirkelig
Undervisningsforbund

Det Norske Diakonforbund
The Norwegian Association of Deacons

Presteforeningen

STØRST AV ALT

TROSOPPLÆRING I DEN NORSKE KIRKE

INNHold

OM RESSURSHEFTET	6
KIRKENS SAMTALER MED BARN OG UNGDOM	8
<i>Situasjonsforståelse</i>	8
<i>Profesjonalitet og skjønn</i>	11
<i>Barns rettigheter</i>	14
<i>Foreldreansvaret</i>	16
<i>Taushetsplikt for kirkelig ansatte</i>	18
<i>Opplysningsforpliktelser</i>	20
<i>Samarbeid med andre</i>	24
<i>Noen råd</i>	27
SPØRSMÅL TIL REFLEKSJON	30
LITTERATUR	32

OM RESSURSHETFET

MÅLGRUPPE

Ressursheftet er skrevet til kirkelige ansatte medarbeidere som møter barn og ungdom i sin tjeneste. Det er tenkt som et grunnlag for samtale mellom ansatte, og mellom ansatte og frivillige, *før* noe skjer. Heftet skal også gi veiledning til hva en kan gjøre når en kjenner uro for om et barn eller en ungdom har det vanskelig.

FOKUS

I det følgende tas det først og fremst fatt i situasjoner som stadig oppstår i kirkens daglige liv sammen med barn og ungdom – når en voksen ser eller hører noe som skaper bekymring. Se under for noen eksempler på situasjoner. Ressursheftet utfyller veiledere og beredskapsplaner, særlig de som fokuserer på vold og overgrep mot barn. Kirken har klare retningslinjer for hvordan dette skal håndteres når det avdekkes.

BRUKSOMRÅDE

Heftet kan bli til hjelp når en situasjon skaper behov for avveining mellom barnets behov og autonomi, foreldreansvaret, barnets beste, kirkelige ansattes profesjonelle forpliktelser og samfunnets krav til den enkelte av oss.

Ressursheftet handler særlig om de situasjonene hvor av-
vergeplikten ikke er tydelig, men hvor behovet for å hjelpe kan
kjennes stort. Dette vil særlig være situasjoner hvor den kirkelige
ansatte mottar betroelser fra barnet eller ungdommen, og gjen-
nom dette forstår at den som betror seg er i en vanskelig situasjon
og kan trenge beskyttelse eller oppfølging. Det kan også være si-
tuasjoner i samvær med barn og ungdom som fører til at en kirke-
lig ansatt får opplysninger om en utfordrende livssituasjon uten
at det skjer i direkte samtale med den det gjelder.

Heftet kan brukes som grunnlag for en felles studiedag i
staben. Bakerst finnes noen spørsmål til refleksjon som kan bru-
kes ved slike anledninger.

Ressursheftet er utviklet i et samarbeid mellom Diakon-
forbundet, KUFO, Kirkelig ressurscenter mot vold og seksuelle
overgrep og Presteforeningen. Utgivelsen er utviklet med støtte
fra *Størst av alt – trosopplæring i Den norske kirke*.

Gruppen som har arbeidet fram heftet, bestod av: Leiv
Sigmund Hope (Diakonforbundet), Harald Skarsaune (KUFO),
Dina Willemse (Ressurssenteret) og Marit Bunkholt (PF).

Oslo, oktober 2016

SITUASJONSFORSTÅELSE

BARN, UNGDOM OG TAUSHETSPLIKT

Kirken har gjennom de siste tiårene skapt nye arbeidsformer for å møte barn og ungdom med trosopplæring og miljøtiltak. Leirarbeid og trosopplæringstiltak som innebærer lengre opphold i kirken uten foreldre, skaper situasjoner som igjen fører til samtaler og betroelser. Dette har påvirket de kirkelige ansattes roller, og aktiverer spørsmål om taushetsplikt og samtaler med barn og ungdom.

EKSEMPLER PÅ SITUASJONER

☺ En prest opplever en kort, spontan samtale hvor det drypper noe informasjon om vanskelige ting. Et barn på 10-11 år forteller om mobbing på skolen mens presten egentlig holder på med noe annet. Hun forteller at hun også har fortalt om det til helsesøster.

☺ Kateketen overhører samtalen i en venninnejeng mens de er på konfirmantleir. En av jentene betror seg til de andre om at det er vanskelig hjemme for tiden. Mor og far har akkurat flyttet fra hverandre. En av de andre venninnene forteller om en annen jente som de også vet opplever noe av det samme.

☺☹ Mange kirkelige ansatte har lært om overgrep og vold, og kan mene at de gjenkjenner tegn på dette hos et barn eller ungdom. Skal den kirkelige ansatte ta initiativ til samtale eller ikke når han/hun registrerer slike tegn?

☺☹ En konfirmant begynner å snakke med diakonen om en svært krevende livssituasjon mens de går sammen bakerst på en pilgrimsvandring. Hun mistet en søster i sykdom for noe tid siden. Samtalen foregår med mulighet for at flere andre kan høre det som blir sagt.

☺☹ Prestens sønn kan fortelle at en av tolvåringene han kjenner fra menigheten legger ut utfordrende bilder av seg selv på sosiale medier.

☺☹ En ungdom med svært alvorlige problemer knyttet til rusmidler snakker med en frivillig ungdomsleder i kirken om disse, og vil ikke at det skal fortelles videre til noen.

☺☹ Presten får i samtale med en ungdom vite om triste og vanskelige ting som pågår, men hendelsene omfattes ikke av avvergeplikt for alvorlige forbrytelser. Han lytter og vet, men gjør ikke mer.

☺☹ En prest kommer med dødsbudskap til en familie. De to yngste barna (6 og 8 år) klenger seg til henne og ber henne om å bli. I den korte samtalen som følger, gjør hun det klart at de kan

snakke med henne. Hun lurer på om hun ser tegn på omsorgssvikt, men er ikke sikker.

HOVEDSPØRSMÅL

Det er ikke uten videre klart hvordan situasjonen er å forstå når et barn eller en ungdom betror seg om problemer til en kirkelig medarbeider. Er disse samtalene sjelesorg? Gjelder taushetsplikten også for samtaler med barn? Hvordan ta barn og unge på alvor når de henvender seg med en betroelse til en som jobber i kirken?

MÅL: UTVIKLING AV GODT SKJØNN

Dette ressursheftet har som forutsetning at vi ikke kan finne endegyldige svar på spørsmål som disse. Den enkelte situasjon har sitt særpreg som skal tas på alvor. Den enkelte ansatte må ta i bruk sitt gode skjønn for å vurdere situasjonen og hva som bør gjøres videre. Det er likevel noen rammebetingelser å forholde seg til. I fortsettelsen får du både en forståelse av hva skjønn er og hvordan det utøves, og innsikt i sentrale rammebetingelser for å utøve skjønn i de aktuelle situasjonene.

PROFESJONALITET OG SKJØNN

KRAV OM PROFESJONALITET

Kirkelige ansatte som prester, diakoner og kateketer er profesjonelle, de tilhører en profesjon. Også andre kirkelige ansatte lever med lignende krav til profesjonalitet uten å tilhøre det som samfunnet definerer som en profesjon.

Profesjoner er gitt tillit til å utøve sitt yrke selvstendig. Alle mennesker legger fra tid til annen livene sine i hendene på profesjonelle av forskjellige slag – leger, tannleger, sosionomer, advokater og prester.

Profesjonalitet innebærer å vise seg tilliten verdig – den tilliten man har fått når man gis autonomi i sin yrkesutøvelse. Profesjonalitet viser seg som evnen til å bruke sin fagkunnskap klokt i møte med enkeltmennesker, og å gjøre det yrkesetisk bevisst.

HVA ER GODT SKJØNN?

De fleste kirkelige ansatte opplever ofte eller av og til å stå alene i møte med et barn eller en ungdom. Dette kan være når de blir oppsøkt for en samtale, eller ved mer tilfeldig kontakt med et barn eller en ungdom. I disse situasjonene er barnet og ungdommen overlevert til den enkelte kirkelige medarbeiderens skjønn.

Skjønn brukes i situasjoner hvor det ikke uten videre er klart hva som er det rette å gjøre i møte med en utfordring. Det gode skjønn relaterer seg til helheten i situasjonen. Det skjølner

mellom vesentlig og uvesentlig, vurderer ulike sider ved sammen-
satte og komplekse situasjoner, og avveier mellom ulike interesser
og hensyn.

Hvert enkelt møte mellom den profesjonelle og andre
mennesker er unikt. Sammen med kunnskap og yrkesetikk skal
godt skjønn bidra til god yrkesutøvelse, til beste for den andre.
Kirkelige ansatte må både kunne forstå og forklare utfordrin-
ger de står overfor, og de må ha kunnskaper og ferdigheter for å
kunne møte utfordringene. Det er også nødvendig med mot til å
foreta valg når ingen løsninger framstår som ideelle.

SKJØNN UTØVES I EN SAMMENHENG

Skjønn utøves individuelt, men også i en sammenheng. Hvor-
dan den enkelte av oss utøver skjønn er avhengig av individuell
kunnskap og erfaring, men også av omgivelsene: arbeidsrutiner,
rammer for virksomheten, krav, retningslinjer og lovverk. I noen
situasjoner er det svært tydelig at myndighetene har fastlagt hvor
stort handlingsrom det er for skjønn. Den enkelte yrkesutøver
må kunne gjøre rede for hvordan hun/han har tenkt i sin skjønns-
utøvelse.

Kollegialitet, samarbeid og veiledning kan bidra til å styrke
skjønn. Det er godt mulig å samtale om utfordringer uten å bryte
taushetsplikten. Både generelle problemstillinger og aktuelle
situasjoner (anonymisert) bør drøftes med kolleger underveis i
vurderingsprosessen fram mot en handling.

KUNNSKAP SOM BASIS FOR Å UTØVE SKJØNN

Den enkelte medarbeiders utdanning og erfaring fra livet og yrket
er sentrale komponenter når en skal utøve skjønn i en krevende
og kompleks situasjon. Når vi møter barn og ungdom som forteller

oss om store vanskeligheter, er det også viktig å vite at det finnes kunnskap og bestemmelser som skal tas med inn i refleksjonen rundt en avgjørelse. Aktuell kunnskap er særlig kunnskap om barns rettigheter, foreldreansvaret, taushetsplikt, opplysningsforpliktelser, varsling og samarbeid med andre instanser.

BARN RETTIGHETER

Barneloven er opptatt av barnets autonomi i forhold til foreldrene og andre voksne. §31 i barneloven omhandler barns rett til å være med på avgjørelser som gjelder dem selv. Barn skal høres i saker som angår dem, og i økende grad med stigende alder. Fra 12-årsalderen skal det legges stor vekt på det barn mener. Dette gjelder selvsagt først og fremst i relasjon til foreldrene og avgjørelser som skal tas om barnets dagligliv. Men loven nevner også «andre som barnet bur hos, eller som har med barnet å gjere». Kirkelige ansatte som møter barn og ungdom har slik en forpliktelse på barns rett til å mene noe om sitt eget liv, og valg som tas på deres vegne.

Barn blir religiøst myndige 15 år gamle (Kirkeloven §3.6). De kan da melde seg ut og inn i trossamfunn. De kan fritt søke sin plass i kirkens liv, inkludert søke sjelesorg med ønske om prestens og andres taushetsplikt. Samtidig er ikke ungdommen myndig i samfunnet som sådan, og står fortsatt under foreldrenes omsorg.

AKTUELLE PARAGRAFER I BARNELOVEN

§30 (UTDRAG):

«Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene som §§ 31 til 33 set. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.»

§31 (UTDRAG):

«Etter kvart som barnet blir i stand til å danne seg egne synspunkt på det saka dreiar seg om, skal foreldra høyre kva barnet har å seie før dei tek avgjerd om personlege forhold for barnet. Dei skal leggje vekt på det barnet meiner alt etter kor gammalt og modent barnet er. Det same gjeld for andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere. (...) Når barnet er fylt 12 år, skal det leggjast stor vekt på kva barnet meiner.»

(lovdata.no)

FORELDREANSVARET

Foreldre har foreldreansvar for barnet fram til fylte 18 år. De skal gi nødvendig omsorg og oppfølging (jf. barneloven §30). Kirkelige ansatte må ta dette med i vurderingen når de mottar betroelser fra barn og ungdom. Foreldre har rett til informasjon som er nødvendig for at de kan oppfylle sitt foreldreansvar. Dette er imidlertid ikke tydelig avklart opp mot kirkelige ansattes taushetsplikt.

I helsevesenet er taushetsplikt, barns rett til medbestemmelse og foreldreansvaret avveid ved at man møter barn som pasienter inndelt i tre aldersgrupper. Kirkelige ansattes møte med barn og ungdom må preges både av foreldreansvaret, barns rettigheter og den religiøse myndighetsalder, men er ikke så systematisk tilrettelagt med hensyn til alder som helsepersonells møter med barn og ungdom. I helsevesenet er slik informasjon ofte helt nødvendig for at foreldrene skal kunne følge opp barnets behandling. Det er likevel slik at også helsepersonell må bruke skjønn i møte med disse aldersgrensene, der de ikke er sikre på at informasjon til foreldrene vil fungere konstruktivt for barnet/ungdommen. Helsevesenets opplegg for informasjonsflyt basert på alder kan likevel være en nyttig pekepinn på hvordan man vurderer i enkeltsituasjoner ut fra barns alder.

ALDERSGRENSER OG INFORMASJONSFLYT I HELSEVESENET

- Barn under 12 år: All informasjon gis foreldrene. Barnet informeres tilpasset alder og modenhet.
- Barn mellom 12 og 16 år: Informeres tilsvarende som foreldrene. Barnet har rett til medvirkning tilpasset alder og modenhet.
- Helserettslig myndighetsalder: 16 år. Barnet har ansvar og myndighet når det gjelder informasjon og samtykke knyttet til egen behandling. Fram til 18 år skal foreldre likevel ha informasjon som er nødvendig for å utøve foreldreansvaret.

TAUSHETSPLIKT

Taushetsplikt innebærer plikt til å holde opplysninger om andres personlige forhold hemmelig.

De forskjellige gruppene av ansatte i kirken har forskjellige former for taushetsplikt, og dermed også forskjellige former for meldeplikt og forskjellige muligheter for å dele informasjon med hverandre når de samarbeider.

Alle kirkelige ansatte har taushetsplikt etter forvaltningsloven §13. Prester og diakoner som er sykepleiere har taushetsplikt både etter forvaltningsloven, og en yrkesmessig taushetsplikt.

LOVER SOM REGULERER TAUSHETSPLIKT

- Forvaltningsloven §13 (*alle kirkelige ansatte*)
- Straffeloven §211 (*prester*)
- Helsepersonelloven §21 (*diakoner som er sykepleiere*)

FORVALTNINGSLOVEN §13

Taushetsplikt etter forvaltningsloven gjelder for opplysninger man mottar i forbindelse med arbeidet, og som ikke forutsettes allment kjent. Denne taushetsplikten er ikke avhengig av hvordan man mottar opplysningene. Loven setter gjennom en rekke punkter i §13a og §13b begrensninger på hvor langt taushetsplikten strekker seg. Blant annet kan man dele opplysninger i samme organ for å lette samarbeidet, og lovbrudd kan anmeldes «når det finnes ønskelig av allmenne hensyn». Alle kirkelige ansatte må være vel kjent med Forvaltningslovens §13.

PRESTERS YRKESMESSIGE TAUSHETSPLIKT

Presters yrkesmessige taushetsplikt er regulert gjennom straffelovens §211. Den innebærer at det er straffbart for en prest å «åpenbare hemmeligheter som er betrodd» vedkommende yrkesutøver «i anledning av stillingen eller oppdraget».

Presters taushetsplikt er likevel ikke absolutt, til tross for at både flere prester og mange mennesker oppfatter den slik. Den settes til side hvis den som har betrodd seg, fritar presten for taushetsplikten, ved den lovbestemte opplysningsplikten i visse saker (se mer om dette under om avvergeplikten), og ved nødrett (se §17 i Straffeloven – nødretten tillater straffbare handlinger som sikter mot å «redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte»).

Den yrkesmessige taushetsplikten gjelder også for prestens «medhjelpere», slik det er formulert i straffeloven. Dette er personer som i kraft av sin stilling står tett på virksomheten til den som mottar betroelsen. Det er viktig å være oppmerksom på at ansatte som ikke automatisk har yrkesmessig taushetsplikt etter §211 i straffeloven, likevel kan ha det i kraft av å være medhjelper.

OPPLYSNINGS- FORPLIKTELSER

AVVERGEPLIKT FOR ALVORLIGE FORBRYTELSER

Avvergeplikten er regulert gjennom straffelovens §196 og pålegger alle borgere, uten hensyn til taushetsplikt, å avverge en rekke alvorlige forbrytelser. I sammenheng med samvær med barn i kirken, vil denne plikten oftest være aktuell når det gjelder å avverge vold mot og seksuelt misbruk av barn og ungdom. Alvorlig og vedvarende omsorgssvikt er ikke dekket av lovparagrafene som nevnes i §196. Dette skaper noen særlige utfordringer for de kirkelige ansatte som ikke har meldeplikt til barnevernet.

Avvergeplikten ble innskjerpet i 2010. Det ble i den forbindelse pålagt avvergeplikt når det er «mest sannsynlig» at en forbrytelse pågår eller vil bli begått. Tidligere var kravet at informasjonen måtte være «pålitelig».

Avvergeplikten «gjelder uten hensyn til taushetsplikt», og setter dermed all slags taushetsplikt til side. Det er likevel et begrenset rom for skjønnsutøvelse i lovverket. §196 i straffeloven sier at man skal avverge «gjennom anmeldelse *eller på annen måte*». Det er altså en plikt til å avverge, men man har selv mulighet til å vurdere hvordan dette best gjøres. Det kan f.eks. gi et visst handlingsrom til å bruke tid på samtale med et barn eller en ungdom som ikke ønsker at en kirkelig ansatt oppfyller avvergeplikten. Det er viktig å merke seg at avvergeplikten ikke er oppfylt for forbrytelsen virkelig er avverget. §196 sier videre at man skal avverge hvis ikke «plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette

AVVERGEPLIKTEN

§196 I STRAFFELOVEN:

«Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt og gjelder straffbare handlinger som nevnt i (her følger en rekke paragraf- og lovhenvvisninger).

Brudd på avvergingsplikten straffes ikke når

- a) handlingen det er tale om å avverge ikke har kommet så langt som til straffbart forsøk, jf. § 16, eller
- b) plikten ikke kunne oppfylles uten å utsette ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd.»

ham selv, hans nærmeste eller noen uskyldig for siktelse eller tiltale eller fare for liv, helse eller velferd.»

Det fins altså forbrytelser kirkelige ansatte er pliktig å avverge – og som setter taushetsplikten til side. Det som overlates til den enkelte, er å finne fram til riktig avvergehandling som faktisk stopper forbrytelsen, og som tar tilstrekkelig hensyn til konsekvensene for den ansatte selv og andre involverte. Plikten gjelder forbrytelser som pågår eller skal begås, og ikke forbrytelser som ligger i fortiden.

MELDEPLIKT TIL BARNEVERNET

§6-4 i barnevernloven regulerer meldeplikten til barnevernet. Lovverket pålegger kontakt med barnevernet for en rekke profesjoner, offentlige myndigheter og organisasjoner og private som utfører oppgaver for stat, fylkeskommune eller kommune bl.a. «når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt» og «når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker». Diakoner som er sosionomer og sykepleiere har uten hensyn til taushetsplikten meldeplikt til barnevernet ved bekymring for barn. Andre kirkelige ansatte unntatt prester (se Fisknes 2006) har også hatt meldeplikt til barnevernet som offentlige tjenestemenn. Det må klargjøres hvordan dette skal håndteres fra 1.1.2017.

Alle norske borgere kan melde bekymring for barn og ungdom til barnevernet. Selv om man ikke har meldeplikt, har man likevel mulighet til å melde bekymringer til barnevernet. Prester må vurdere ønsket om å melde opp mot taushets- og avvergeplikten.

Meldeplikten gir også et visst rom for skjønn. Man vil blant annet måtte vurdere situasjonens alvorlighetsgrad, og hvor sikker man er på at det faktisk «foreligger» alvorlig omsorgs-

svikt (jf. paragrafen over). Det er mulig å be om en anonym drøfting i første omgang, og det kan uansett være fornuftig å søke samarbeid med og veiledning hos kolleger i situasjoner som dette.

VARSLING AV KRITIKKVERDIGE FORHOLD

Arbeidsgiver er ifølge arbeidsmiljøloven § 3-6 pliktig å legge forholdene til rette for de ansattes rett til å varsle om kritikkverdige forhold i virksomheten (se Arbeidsmiljølovens §2-4 om retten til varslings). Varsling er et virkemiddel for å hindre at kritikkverdige forhold får fortsette. I denne sammenhengen er vi opptatt av at det kan bli behov for å varsle om mistanke om at kirkelige ansatte begår overgrep mot barn og ungdom. Det er utviklet egne kirkelige retningslinjer for håndtering av slike saker – *Veiledningshefte for kirkelige arbeidsgivere ved mistanke eller anklage mot arbeidstaker om seksuelle overgrep* (se litteratur under). Veiledningen er ikke oppdatert på de siste endringene i straffeloven (er under revisjon), men gir likevel god veiledning til situasjoner hvor ansatte mistenkes eller anklages for overgrep.

SAMARBEID MED ANDRE

SAMTYKKE TIL SAMARBEID

Når kirkelige ansatte hører om barns og unges vanskeligheter, er det beste å få samtykke fra barnet eller ungdommen til å samarbeide med andre instanser og omsorgspersoner for derved å bidra til en bedre livssituasjon. Imidlertid kan det være slik at dette ikke er ønsket av barnet/ungdommen. Mange livsproblemer som barn og unge opplever, skaper et behov for hemmelighold, fordi de er forbundet med skam eller involverer andre viktige voksne som foreldre eller lærere. I slike situasjoner utfordres den enkeltes skjønn. En må stille seg spørsmål som disse: Hvordan avveie det vi tror er barnets beste opp mot barnets egne ønsker når dette spriker? Hvilken rolle spiller tilliten barnet viser oss ved å fortelle? Hva skal vi tenke om foreldreansvaret opp mot barnets forventning om taushetsplikt?

KONTAKT MED BARNETS ANDRE OMSORGPERSONER

Kirkelige ansatte bør i møte med utsatte barn og unge se seg selv som del av en større struktur rundt barnet. Både skole, helsevesen, barnevern og foreldre er naturlige og aktuelle samarbeids- og samtalepartnere for kirkelige ansatte. Det er klokt å utvikle kontaktflaten med disse aktørene «i gode tider», med sikte på lett tilgang til samarbeid når utfordrende situasjoner oppstår.

Samarbeid og samarbeidspartnere må vurderes opp mot ønsker fra barnets/ungdommens side. Det er likevel slik at kirkelige ansatte som ansvarlige voksne og profesjonelle noen ganger må handle mot barns og ungdoms ønsker.

Det er ikke et mål i seg selv å overbevise barnet eller ungdommen om at de bør gi et samtykke til å ta kontakt med flere hjelpere, dersom dette ikke er ønsket fra barnets eller ungdommens side. Det er imidlertid viktig å ta vare på en god dialog med den det gjelder, og prøve å gjøre egne synspunkter og begrunnelser så åpne og forståelige som mulig for barnet eller ungdommen. Målet må være å bruke så mye tid på situasjonen at du kjenner deg overbevist om at du i dialog med den andre har funnet ut av hva som er rett å gjøre, dersom du velger å kontakte andre mot barnets eller ungdommens ønske. Man kan også forsøke å samarbeide med barnet/ungdommen om å finne en støtteperson (kollega eller frivillig) som kan ta vare på den utsatte hvis du selv må handle mot barnets eller ungdommens vilje. I dette arbeidet må all kunnskap som er referert over, tas i bruk, i tillegg til den fagkunnskap, livs- og yrkeserfaring den enkelte profesjonelle innehar.

TID SOM FAKTOR

Det er ytterligere en faktor som er viktig å ta hensyn til når vi møter barn og unge som forteller om vanskeligheter i livet sitt: Tid. Det er viktig å avklare med nærmeste overordnede at man står i en spesielt utfordrende relasjon som krever mye tid og arbeid.

KUNNSKAP OM DE ANDRE

Ethvert menighetskontor bør ha god oversikt over aktuelle ressurser i eget lokalmiljø. Lag gjerne en liste over aktuelle instanser med kontaktinfo til disse.

Det er utarbeidet en veileder for menigheter om opplysningsplikt til barneverntjenesten: «Alle barn trenger en plass i solen». Den gir innsikt i hvordan barnevernet fungerer, hva omsorgssvikt er og om hvordan man melder til barnevernet. Se litteraturlisten.

NOEN RÅD

Det er viktig å ikke love barn og unge absolutt taushetsplikt. Det kan skape en vanskelig situasjon dersom det som kommer fram i samtalen, innebærer en plikt til å rapportere videre eller melde. Når en snakker om at en har taushetsplikt, kan en si at det som blir sagt, blir mellom den voksne og barnet/ungdommen, men at den kirkelige ansatte må fortelle det videre dersom det som blir fortalt handler om noe farlig.

EN MULIG MÅTE Å FORMULERE SEG OM TAUSHETSPLIKT

«Du kan stole på meg, og du kan stole på at jeg vil ditt beste. Jeg vil at du skal vite at hvis det du forteller meg er veldig alvorlig, har jeg plikt til å hjelpe deg så godt jeg kan, og noen ganger betyr det å melde fra til noen andre som kan gjøre noe med situasjonen. Det betyr ikke at jeg slipper kontakten eller skyver deg bort.»

Det kan være en god praktisk huskeregel å ikke lukke døren når en har enesamtale med et barn eller en ungdom. De fleste vil oppleve det mer trygt å snakke i et hjørne av et stort rom, enn inne på

et kontor bak en lukket dør. En kan ha døren åpen eller på klem, eller ha vindu i eller ved siden av døren.

Når en voksen er alene med et barn eller en ungdom, er det lurt at andre voksne vet om det, slik at det ikke skapes unødige spekulasjoner.

På litteraturlista finner du også dokumentet: «Veiledning til retningslinjer for arbeid mot seksuelle overgrep». På side 15 foreslås det en framgangsmåte og noen spørsmål som kan fungere godt når du lurert på om et barn eller en ungdom har problemer eller er utsatt for vold eller overgrep fra andre. På side 5 i samme dokument finner du også noen nyttige tips om voksnes møter og samtaler med barn og unge.

Mandal kommune har sammen med fagfolk utviklet noen råd til sine ansatte i barnehager som møter barn utsatt for seksuelle overgrep:

Hva gjør jeg?

- Hvis et barn betror seg om seksuelle overgrep, våg å bli i situasjonen
- Lytt og gi ro og tid
- Si til barnet at du tror på det og vil hjelpe
- Forklar at dette må barnet få hjelp til av voksne
- Si hva du har tenkt å gjøre og inviter barnet til å være med. Tenk høyt.
- Gi barnet opplevelse av kontroll
- Informer din nærmeste leder

Barnet/ungdommen kan få mulighet til å melde fra selv først, men da må du si tydelig fra om at du kommer til å melde videre hvis barnet/ungdommen ikke gjør det.

OPPMERKSOMHETSPUNKTER

«Oppmerksomhetspunkter» i samtale med et utsatt barn eller en ungdom i vanskeligheter:

- ♦ Hvilke rettigheter har barnet i forhold til deg?
- ♦ Hvem har ansvar for barnet i forhold til oppgaven din?
- ♦ Hvilken informasjon har barnet om oppgaven din?
- ♦ Hva søker du svar på hos barnet?
- ♦ Hvilke konsekvenser kan/skal barnets uttrykk få?

(Haldor Øvreeide: «Samtaler med barn»)

Det er viktig og nødvendig at kirkelige ansatte som møter barn og ungdom, har tilgang til god veiledning, og at det etableres rutiner for et åpent samarbeid mellom ansatte og frivillige som står sammen i barne- og ungdomsarbeidet. Foreldre, barn og ungdom skal vite at de treffer et arbeidsfellesskap som sammen tar vare på barn og ungdom. Det forhindrer ikke enkeltsamtaler med enkeltvoksne som et barn eller en ungdom får særlig tillit til.

Det finnes flere steder å søke veiledning når det er behov for faglig støtte i forståelsen av situasjonen og kirkelige ansattes rolle: Nærmeste overordnede, bispedømmekontoret, Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep, Barnevernet, Politiet, dinutvei.no (nettportal med mange gode lenker), statens Barnehus (Bergen, Oslo, Hamar, Sandefjord, Stavanger, Trondheim, Tromsø, Bodø, Ålesund, Kristiansand), Støttesentrene mot incest og overgrep (SMISO – spredd over hele landet). En kan ta kontakt anonymt for å få råd, uten å gi opplysninger om den det gjelder.

SPØRSMÅL TIL REFLEKSJON – ALENE OG SAMMEN MED ANDRE

☺ I en samtale med et barn eller en ungdom; når i løpet av samtalen kan en si «jeg kan ikke love absolutt taushetsplikt»? Hvilke konsekvenser kan det få om en sier dette i begynnelsen av samtalen, og hvilke konsekvenser kan det få om en sier det etter at betroelsen er gitt?

☺ Hvordan omtales taushetsplikt f.eks. på leir?

☺ Hvilke og hvem sine behov dekker jeg når jeg sier at jeg ikke kan love taushetsplikt?

☺ Hvordan kan en bevare tillitsrelasjonen dersom en er nødt til å benytte seg av avvergeplikten?

☺ Hva er det som kan hindre meg i å melde bekymring til barnevernet?

☺️ Hva er det som kan hindre meg i å melde til politiet? (Både formelle, praktiske og personlige grunner.)

☺️ Hva frykter jeg av konsekvenser ved å melde?

☺️ Hvilke konsekvenser frykter jeg ved ikke å melde?

☺️ Hvem kan jeg kontakte for å drøfte problemstillingen?

☺️ I møte med en aktuell sak: Er det behov for akutte tiltak? Finnes det ressurspersoner som du kjenner til i barnets omgivelser?

LITTERATUR

Dina Willemse og Marit Bunkholt har lagt ut en bakgrunnsartikkel for dette ressursheftet i trosopplæringens ressursbank og på profesjonsforeningens nettsider:

www.ressursbanken.no

www.prest.no

www.kufo.org

www.diakonforbundet.no

www.kirkeligressurssenter.no

«Veiledningshefte for kirkelige arbeidsgivere ved mistanke eller anklage mot arbeidstaker om seksuelle overgrep» (skal revideres og oppdateres på lovendringer)

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kirke/veiledningshefte.pdf?id=2258418>

«Alle barn trenger en plass i solen». Veileder for menigheter om opplysningsplikt til barneverntjenesten. Utgitt av Kvinesdal kirkelige fellesråd 2016. Skrevet av Lene Lovise Holgersen.

Ole Herman Fisknes har en artikkel i Inter Collegas 1/2006 som gir en framstilling av begge former for taushetsplikt: <http://www.prest.no/lov-og-rett/ressursbank-lov-rett/artikler-om-lov-og-rett-fra-inter-collegas/presters-taushetsplikt/>

Brev om skjerping av avvergeplikten: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/JD/Vedlegg/Brev_avvergingsplikt.pdf

Luthersk kirketidende 4/12: Temanummer om taushetsplikt og avvergeplikt.

Kjartan Leer-Salvesen disputerte ved UiA i Kristiansand 19.februar 2016. Avhandlingen hans heter: «Profesjonsetikk for lærere og prester. Mellom taushetsplikt og avvergelsesplikt». Oppslag om disputasen i Aftenposten: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Larere-og-prester-har-for-hoy-terskel-for-a-melde-bekymring-om-barn-8328424.html>
Avhandlingen ligger her: <https://brage.bibsys.no/xmlui//handle/11250/2378840>.

Haldor Øvreide: «Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige situasjoner.» Høyskoleforlaget 2009.

Leif Gunnar Engedal, B. Lennart Persson og Elisabeth Torp har redigert boka «Trygge rom. Trosopplæring i møte med sårbare og overgrepssatte barn og unge». Verbum 2013. I denne boka er det blant annet en artikkel av Gunhild Nordgaard Hermstad og Sjur Isaksen: «Den fortrolige samtalen med ungdom».

Paul Leer-Salvesen har et kapittel om presters synspunkter på forvaltning av taushetsplikten i boka «Moderne prester» (s.158–178). Verbum 2005.

Dan Månsson oppsummerer dilemmaene prester står i møte med barn i sin artikkel «At lægge øre til børns klagesang» (http://www.kpi.dk/media/11251/at_l_gge__re_til_b_rns_klagesang.pdf)

Anne Kjersti Befring skriver i Tidsskrift for Den norske Legeforening 5/2004 om «Informasjon og samtykke ved behandling av barn og ungdom» (<http://tidsskriftet.no/article/987029>)

🌱 RESSURSHÉFTET ER SKREVET til kirkelig ansatte medarbeidere som møter barn og ungdom i sin tjeneste. Når en voksen ser eller hører noe som skaper bekymring, kan dette heftet være en ressurs. Når en situasjon skaper behov for avveining mellom barnets behov og autonomi, foreldreansvaret, barnets beste, kirkelige ansattes profesjonelle forpliktelser og samfunnets krav til den enkelte av oss, kan dette heftet bli til hjelp. Det utfyller veiledere og beredskapsplaner, særlig de som fokuserer på vold og overgrep mot barn.

Ressurshéftet er også tenkt som et grunnlag for samtale mellom ansatte, og mellom ansatte og frivillige, før noe skjer. Det kan brukes som grunnlag for en felles studiedag i staben. Bakerst finnes spørsmål til refleksjon som kan brukes ved slike anledninger.